

ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗΣ ΙΕΡΩΝ ΣΚΕΥΩΝ ΚΑΙ ΑΜΦΙΩΝ ΤΟΥ 1841

Κατωτέρω δημοσιεύονται έγγραφα καταλέγοντα τὰ σκεύη καὶ ἀμφια τοῦ ἐν Ρεθύμῳ ναοῦ τῶν Εἰσοδίων, ὅσα ἀπεστάλησαν ἔξω τῆς Κρήτης πρὸς περίσωσιν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1841 (γνωστὴν ὡς τοῦ Χαιρέτη). Ἡ φυγάδευσίς των μαρτυρεῖ, ὅτι δὲν ἐθεωροῦντο ἠσφαλισμένα, ἐὰν ἐφυλάσσοντο ἐντὸς τῆς νήσου. Τὰ δημοσιευόμενα οὐ μόνον καθιστοῦν γνωστὸν τὸ εἶδος τῶν τιμαλφῶν τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ καὶ ὀίπτουν περισσότερον φῶς εἰς πράγματα καὶ πρόσωπα τῆς συγχρόνου καὶ προγενεστέρας ἐποχῆς.

Ἡ δημοσίευσις τῶν ἐγγράφων γίνεται ἐκ καταστίχου, ἐν ᾧ κατεχωρίσθησαν τῷ 1841 πιθανώτατα διὰ χειρὸς τοῦ ἐπισκόπου Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου Καλλινίκου, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλονται καὶ αἱ παρεμβληθεῖσαι μεταξὺ των πληροφορίαι.

Ὁ ἐπίσκοπος, ἐρημωθεὶς τοῦ πλείστου τῶν ἐν τῇ πόλει Χριστιανῶν, ὡς θὰ ἴδωμεν παρακατιόντες, καὶ μεριμνῶν διὰ τὴν κρείσσονα ἐξασφάλισιν τῆς περιουσίας τοῦ καθεδρικοῦ του Ναοῦ, εἶχε τὴν ἔφεσιν καὶ τὸν χρόνον νὰ ἀντιγράψῃ τὰ ἐγγραφα εἰς τὸ κατάστιχον, ὥστε, ἂν ἐκεῖνα ἤθελον χαθῆ, νὰ «ἔχωσι τὰ παρόντα καταχωρισμένα τὴν ἰδίαν ἰσχύν».

Τὸ κατάστιχον εἶναι ταμιακὸν βιβλίον τῶν σχολείων Ῥεθύμνης κατὰ τὰ ἔτη 1834-1840 καὶ ἀπόκειται σήμερον παρὰ τῷ Ἐκκλησι. Συμβουλίῳ τῆς πόλεως.

1.

Ἀποδεικτικὰ παραλαβῆς (10 Ἀπριλίου 1841) καὶ ἀποδόσεως (12 Ἀπριλίου 1842) παρὰ τοῦ Νικολάου Χατζηκωνσταντίνου σκευῶν καὶ ἀμφίων τοῦ ἐν Ῥεθύμῳ ναοῦ τῶν Εἰσοδίων, συνοδευόμενα ὑπὸ διαφωτιστικῶν εἰδήσεων.

Ἐν σελ. 50β καὶ 51α τοῦ καταστίχου. Ἡ γραφή δὲν εἶναι εὐανάγνωστος πολλάκις διακρίνεται δυσκόλως τὸ α τοῦ ε καὶ τὸ η τοῦ ι.

† ὁ ῥηθύμνης καὶ αὐλοποτάμου¹ ↪

σημείωσις τοῦ ἐγγράφου ὁποῦ ἰδία χειρὴ ὑπέγραψεν καὶ ἔδωκεν ὁ Κύριος Νικόλαος Χ' | κωνσταντίνου² διὰ τὰ σκεύη τῆς ἐκκλησίας τῆς εἰς τὴν πόλιν ῥηθύμνης εὐρισκομένης | τῆς κυρίας Θεοτόκου τῶν εἰσοδίων³, ἔλαβεν διὰ νὰ τὰ φυλάξῃ ἀπὸ τὴν περίστασιν, καὶ | πάλιν νὰ τὰ ἐπιστρέψῃ ὅταν παύσῃ ἡ περίστασις εἰς τὴν ἰδίαν ἐκκλησίαν.

Ἴσον ἀπαράλακτον

† ρηθύμνης και αὐλοποτάμου

ὁ ὑπογεγραμμένος ἰδία χειρὴ διλοποιῶ ὅτι ἔλαβον τὰ ἀργυρᾶ σκεύη⁴ τῆς ἐκκλη|σίας μας τῆς εἰς τὸ ρεθύμνον εὐρισκομένης τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν εἰσο|δίων διὰ τὰ μετακομίσω ὅπου ἤθελα ὑπάγω πρὸς φύλαξίν μου διὰ τὰ | τὰ φυλάξω και ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ τὰ τὰ προσέξω εἰσὶ δὲ ταῦτα ὀνομασί. | δύο σταυροὶ μεγάλοι τῶν ἑξαπτερύγων. | δύο ἑξαπτέρυγα αὐτῶν ἀργυρᾶ. | ἐν δισκοπότηρον μέγαν καπακλίδικον. | δύο εὐαγγέλια ἐγκεκοσμημένα ἀργυρᾶ. | ἓνα σταυρὸς τοῦ φωτισματος ἀργυρᾶς. | ταῦτα εἰσὶν ἀζύγιαστα. | δύο δίσκοι. στεφάνια ἁγίων και τασίματα κομάθια σαράντα ἓν, μία λυχνί | α⁵. ἐν θυμιατὸν βουβόν⁶. δύο κιουλουκτάνια⁷. ἐν σαμτάνι⁸. δύο κανδήλες | μεγάλες μὲ τρία κανδηλάκια ἢ κάθε μία. ἑνδεκα κανδήλες ἕτερες μεσαῖ | ες. ἐν ζέος. ἐν θυμιατὸν μέγαν τρεῖς ζυγιές⁹ φλούπες¹⁰ περιζωνί(ων) μὲ τὰ κολ(α)ήνια των¹¹ | ὅλα αὐτὰ ἐζυγιάσθησαν και εἶναι ὠκάδ(ες): 10: δρ(ά)μ(ια): 100: ἀσίμη σαφή¹². | δύο ζυγιές ἱερᾶ, ζανφέσι¹³ δηλ: δύο φελόνια. δύο στιχάρια. δύο ἐπιτραχί | λια, ἐν στιχάρι Ἱεροδιακονικὸν μὲ τὸ οὐράριόν του. τέσσαρα σαμτάνια πρὸς | τζηνα. μία ζυγὴ ὑπομάνικα. ἐν ἐπιτάφιον κεντητόν. μία ποδιά τοῦ | σταυροῦ ἀπὸ σελιμιέ¹⁴. μία ἑτέρα διὰ σκέπασμα. | ὅλα αὐτὰ εἶναι εἰς ἓνα σεντούκι μέσα και τὰ περήλαβα ὅλα και ὑπόσχομαι ἐν φό | βω Θεοῦ και ἐν καθαρῶ συνειδότι τὰ τὰ διαφυλάξω χωρὶς τὰ λείπει | τὸ παραμικρόν, και ὅταν σὺν θεῶ ἁγίω ἢ πατρίς μου καθησυχάση ἐκ | τῶν περιστατικῶν, ὑπόσχομαι αὐθις τὰ τὰ φέρω και τὰ τὰ ἐγχειρήσω εἰς τοὺς | κατὰ καιρὸν ἐπιτρόπους και χριστιανούς τῆς πόλεως ρηθύμνης διὰ τὰ ἦναι πάλιν | εἰς τὴν ἰδίαν ἐκκλησίαν τῆς πόλεως μας τῆς κυρίας Θεοτόκου τῶν εἰσοδίων | ὡς πράγματα και ἀφιερῶματα ἰδικά της. και εἰς ἔνδειξιν λοιπὸν τῆς πε | ριλαβῆς αὐτῶν τῶν σκευῶν και τῆς ὑποσχέσεώς μου καθὼς ἀνωτέρω λέγω | γέγονεν τὸ παρόν μου ἀποδεικτικὸν και ὑποσχετικὸν γράμμα ἔμ-προσθεν | τοῦ ἀρχιερέως μας ἁγίου ρεθύμνης και αὐλοποτάμου διὰ τὰ χρησιμεύση εἰς κά | θε καιρὸν εἰς τὴν ῥηθείσαν ἐκκλησίαν, και εἰς τοὺς ἐν τῇ πόλει ρεθύμνης εὐ | ρισκομένους χριστιανούς. εἰσὶ δὲ εἰς τὸ σεντούκι ἔτι και ἐν χαρτὶ ἔχων μέ | σα ἀφιερῶματα χρυσὰ δηλαδὴ ποτόνια¹⁵ και σκουλαρήκια και ἄλλα τινὰ | ἄτινα και αὐτὰ εἶναι τῆς ἰδίας ἐκκλησίας. και ἀφ' οὗ ὑπόσχομαι ἐγώ, ὁ | πόσχονται και αὐτὰ τὰ τέκνα μου¹⁶, και οἱ κληρονόμοι μου.

1841: ἀπριλίου. 10: ἐν ρεθύμνω κρήτης.

Νικόλαος Χ' κωνσ(αντίνου) βεβαιώνω. | Καλλίνικος ἐπιβεβαιοῖ.

Τρία τοιαῦτα ἀπαράλακτα ἰδιοχείρως ὑπογεγραμμένα ἔδωσεν ὁ κύριος Νικόλαος Χ' | κωνσταντίνου διὰ τὴν περιλαβὴν αὐτῶν τῶν ἱερῶν σκευῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐν | τῶν τριῶν ἐγγράφων τὸ μὲν ἔχει ὁ κύριος

κωνσταντίνος μπολανάκης, τὸ δὲ | ἕτερον ἀνεγνώστης κωνσταντῖνος κού-
νουπας ὅστις ἦτον καὶ ἐπίτροπος τῆς αὐτῆς | ἐκκλησίας, τὸ δὲ ἕτερον ἔ-
μεινεν εἰς τὸ παγκάρι τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, κατε | χωρήσθη δὲ καὶ τὸ
ἴσον ἀπαράλακτον αὐτοῦ τοῦ ἐγγράφου εἰς τὸ παρὸν κα | τάστιχον ὅπου
ἂν ἤθελον χαθῆ ἐκ περιστάσεως αὐτὰ καὶ τὰ τρία νὰ ἔχη τὸ | κῦρος τὸ
καταχωρησθὲν τοῦτο ἴσον εἰς τὴν ἐκζήτησιν αὐτῶν τῶν ἱερῶν σκευ | ῶν
τῆς ρηθείσης ἐκκλησίας παρὰ τοῦ ρηθέντος κυρίου Νικολάου Χ' κων-
σι(αντίνου) ἀπὸ | τοὺς κατὰ καιρὸν ἐπιτρόπους τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς καὶ
τῶν χριστιανῶν τῶν κατοί | κων τῆς πόλεως ρεθύμνης. ἔλαβεν δὲ αὐτὰ
μεθ' ἑαυτοῦ ἀναχωρῶν | ἐντεῦθεν τῇ 19: ἀπριλίου. 1841: καὶ ἡ κυρία
Θεοτόκος νὰ διαφυλάξει καὶ | ἐκεῖνον πανοικί, καὶ νὰ καθησυχάσῃ τὴν
πατρίδα ὅπου νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ μεταφέ | ρῃ αὐτὰ εἰς τὴν ἰδίαν ἐκκλη-
σίαν. ἔχει λοιπὸν αὐτὰ τὰ σκεύη τῆς ἐκκλη | σίας μας ὃ ρηθεὶς νικό-
λαος Χ' κωνσι(αντίνου) ὅσα ἂν τινες λέγωμεν, καὶ ἄς τὸ ἤξεύρει ὃ | κα-
θεὶς χριστιανὸς πολίτης τῆς ρεθύμνης διὰ νὰ τὰ περιλάβουν ἐν καιρῷ
δέον | τι παρὰ ἐκείνου ὅπου τὰ ἔλαβεν ὥστε νὰ μὴν μείνῃ ἡ ἐκκλησία
αὐτῇ | ὑστερημένη τῶν ἱερῶν σκευῶν τῆς πρὸς εὐπρέπειάν τῆς καὶ ὡς
ἰδικά τῆς σκεύ | η· ἐκεῖνο τὸ ἐγγράφον ἐκ τῶν τριῶν ὅπου ἦτον εἰς τὸ παγ-
κάρι τῆς ἐκκλησίας ἐδόθη | εἰς τὸν μανολιὸ μουμευτζῆ νὰ τὸ βασιτάξει.

1841: Μαΐου 4: Ἐν ρεθύμνω Κρήτης.

Κωνσταντίνος Μ Μπολανάκης μανουήλ μουμευτζῆς.

Νικόλαος Δαφνομήλης¹⁾

Καλλίνικος ἐπιβεβαιοῖ : ↪

Τῷ αωμβ : ἔτει ἀπριλίου ιβ : ἦλθεν ὁ Κύριος Ν : Χ' κωνσταντί-
νου καὶ ἔ | φερεν ὅλα αὐτὰ τὰ σκεύη τῆς ἐκκλησίας σῶα καὶ ἐπαράδω-
κεν αὐτὰ | τῷ ἐπιτρόπῳ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐβάλλθησαν εἰς τὸ σκευοφυ-
λάκιον | καὶ ἔλαβεν τὰ ἐγγράφα ὅπου εἶχεν δώση καὶ ἐξόφλησεν.

† ὃ ρηθύμνης ἐπιβεβαιοῖ :

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

1) Ὁ καταχωρίσας τὰ ἀποδεικτικὰ καὶ χαράξας τὰς προηγουμένας καὶ ἐπο-
μένας γραμμὰς εἶναι πιθανώτατα ὁ ἐπίσκοπος Κ α λ λ ί ν ι κ ο ς. Μόνον αἱ ὑπό-
γραφαὶ τῶν Κωνσταντίνου Μ. Μ π ο λ α ν ά κ η, Μανουήλ Μ ο υ μ ο υ τ ζ ῆ καὶ
Νικολάου Δ α φ ν ο μ ή λ η ἐτέθησαν ἰδιοχείρως.

Περὶ τοῦ Αὐλοποτάμου (1832-1838) καὶ εἰτα ῤεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου
(1838 - 1868) Κ α λ λ ι ν ί κ ο υ τοῦ Νικολετάκη, τοῦ ἐξ Ἡρακλείου καταγομένου,
βλ. Ν. Τ ω μ α δ ά κ η, Ἐλεγχος τῶν ἐν Κρήτῃ ἀρχιερατευσάντων ἐπὶ Τουρκο-
κρατίας (1645-1898), «Ἐπετ. Ἐταιρείας Κρητ. Σπουδῶν» Γ', σ. 139, 140 καὶ Σ ά ρ-
δ ε ω ν Γ ε ρ μ α ν ο ὕ, «Ἐκκλ. Φάρος» ΛΔ', σ. 308. Ὑπῆρξεν ἀρχιερεὺς ζηλω-
τής : Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας του δι' ἰδίων φροντίδων καὶ συνδρομῆς,
παρέχοντος ἀξιομίμητον παράδειγμα, ἐκτίσθησαν εἰς τὸ ῤέθυμον πολλὰ ἰδρύ-
ματα. Τῷ 1839 ἐπισκευάζεται τὸ Ἐλληνικὸν σχολεῖον τῷ 1840 οἰκοδομεῖται ἡ

ἀλληλοδιδασκτική Σχολή διὰ τὴν ὁποίαν συνεισφέρει 500 γρόσια: βλ. N. B. Δρανδάκη, Ἡ αἶθουσα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἐφημ. «Κρητική Ἐπιθεώρησις» τῆς Ῥεθύμνης, 5ης Φεβρ. 1947· τῷ 1844 κτίζεται ὁ καὶ νῦν χρησιμοποιούμενος ὡς καθεδρικός ναὸς τῆς πόλεως καὶ βραδύτερον τὸ Παρθεναγωγεῖον βλ. τοῦ αὐτοῦ, Λιθογραφημένον σχέδιον τοῦ Ἀ. Βεβελάκη, αὐτόθι φύλ. 422-6 Ἰουνίου 1946 καὶ 496 Σεπτ. 1946.

Χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ παρέχει ὁ Μ. Πρεβελάκης, «Κρητ. Ἐπιθεώρησις» φύλ. 1607 τοῦ 1935: «Ἦτο δὲ ὁ ἀνὴρ οὐχὶ μὲν μεγάλης παιδείσεως, ἀλλ' ἱκανὸς οἰακοστρόφος καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐν ἡμέραις χαλεπαῖς καὶ πονηραῖς ἄξιος λειτουργός. Οὐ μόνον δὲ ἡ ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ ἡ ὅλη κοινωνία τῶν χριστιανῶν εὗρισκεν ἐν τῷ Ἐπισκόπῳ Καλλινίκῳ τὸν μετὰ προθυμίας, συνέσεως, σωφροσύνης καὶ γρανιτώδους θελήσεως ῥυθμιστὴν καὶ διάκονον. Ἦτο δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ χαριτολόγος καὶ φιλοπαίγμων. Πολλὰ τὰ ἀνέκδοτα ἐκ παραδόσεως περὶ τοῦ ἀνδρὸς λέγονται».

Καθ' ἃ συνάγεται ἐκ τῶν μετὰ χειρας σημειώσεων, ὁ ἀρχιερεὺς εὗρίσκειτο εἰς τὴν πόλιν τῆ 10ῃ Ἀπριλίου, 4ῃ Μαΐου καὶ 8ῃ Σεπτεμβρίου 1841. Δὲν φαίνεται λοιπὸν ὅτι μετεκινήθη ἐκ τῆς ἐπαρχίας του, μολονότι, ὅπως ὁ ἴδιος γράφει ἐν σελ. 50α τοῦ καταστίχου τῶν σχολείων, «ἡ περίστασις ἡ ὁποία ἦτον εἰς αὐτὸ τὸ ἔτος ἐμπόδιε τὴν ἐξακολούθησιν τῶν μαθημάτων τῆς σχολῆς καὶ (πρόσθετος: ἐπροκάλεσε) τὴν φυγὴν τῶν διδασκάλων μαθητῶν καὶ λοιπῶν χριστιανῶν εἰς τὰς νήσους τοῦ αἰγαίου πελάγους». Ὡς φιλόμουσος χαρακτηρίζεται εἰς τὴν εἰς αὐτὸν ἀφιέρωσιν τοῦ βιβλίου τῶν Ἀκολουθιῶν τῶν ἐκ Μελάμπων Ῥεθύμνης τεσσάρων νέων Μαρτύρων, τὴν ὑπὸ Σπ. Ἰϋθυμιάδου τοῦ ἐκ Βλάτσης τῆς Μακεδονίας, ἐν Ἐρμουπόλει τῆς Σύρου τῷ 1865 γενομένην.

Ἐκ τοῦ περιεχομένου τῶν Ἀκολουθιῶν ποιήματα τοῦ Καλλινίκου, εἶναι τὸ πέμπτον τροπάριον τῆς Λιτῆς τῶν τεσσάρων Μαρτύρων (σ. 5α), τὸ δεύτερον ἀπολυτίκιον αὐτῶν (σ. 6α), ὁ κανὼν τῶν Ἀγίων, μακαριστάρια τῶν Μαρτύρων (σ. 36β) καὶ μακαριστάρια εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου (σ. 36α), ἐξ ὧν ἐλέγχεται ὅτι δὲν ἐγίνωσκε δι' ἀκριβείας τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν καὶ συνέφυρε τύπους αὐτῆς μετὰ τῆς νεωτέρας.

Ὁ ἐπίσκοπος ἀπέθανε τῷ 1868 ἐν Σμύρῃ, ὅπου ἀσθενῶν εἶχε καταφύγει κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866. Ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ οἰκῆματι Ῥεθύμνης σώζεται εἰκὼν αὐτοῦ, ἐλαιογραφία τοῦ ἐν τῇ πόλει διαμένοντος Ζακυνθίου ζωγράφου Γεωργίου Φραγκοπούλου μὲ χρονολογίαν 1837. Τὸν ἐπίσκοπον παρέστησε δεόμενον ὁ Ἀντώνιος Βεβελάκης ἐν τῇ εἰκόνι τῶν Εἰσοδίων (1857) τοῦ τέμπλου τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ.

*) Ὁ Νικόλαος Χατζηκωνσταντῖνου ἦτο ἔμπορος ἐν Ῥεθύμνῳ. Παρ' αὐτοῦ ἀγοράζει τῷ 1837 ὁ ἐπίσκοπος Λάμπης Νικόδημος τινὰ ἐξ ὧν χρειάζονται διὰ τὴν ἐπισκευὴν ἐπιτραχηλίου: Ἐμμ. Γενεράλι, Ἡ ἱερὰ Μονὴ τῶν Ἀσωμάτων τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου Κρήτης, Ε.Ε.Κ.Σ. Δ', σ. 55. Τῷ 1830 διέτριβεν ἔξω τῆς νήσου. Καταλέγεται μετὰ τῶν πολλῶν εἰς οὓς ἀνετέθη διὰ ψηφίσματος τοῦ Κρητικοῦ Συμβουλίου πᾶσα φροντίς περὶ τῆς μελλούσης τύχης τῆς Κρήτης καὶ περὶ ἀποκαταστάσεως τῶν μεταναστευσάντων: Κ. Κριτοβουλίδου, Ἀπομνημονεύματα, σ. 541. Ἐνυμφεύθη τὴν Ἑλένην θυγατέρα τοῦ Ῥεθυμνίου ἱατροῦ Ἐμμαν. Χιονάκη, γνωστοῦ εἰς τοὺς παλαιούς κατοίκους τῆς πόλεως ὡς «χοντροῦ γαιτροῦ». Τῷ 1832 εὗρίσκειτο εἰς Ῥέθυμνον, ὡς συνάγεται ἐξ ἀντιγράφου διαθήκης τῆς συζύγου του, τὸ ὁποῖον ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν. Τότε «ἐμέτρησεν εἰς τὴν Διοίκησιν» χρήματα «ἐξαγοράσας» οἰκίαν, πιθανώτατα

τὴν οἰκίαν Χιονάκη. Ἦτο εὖπορος καὶ γενναιοδωρος, ὅπως φαίνεται ἐκ τοῦ κατὰστίχου. Διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἀλληλοδιδασκατικῆς σχολῆς προσήνεγκε 400 γρόσια (σ. 47α). Εἰς τὸν καθεδρικὸν ναὸν Ῥεθύμνης εἶναι ἀνηρτημένη μεγάλη εἰκὼν τῶν Τεσσάρων νέων Μαρτύρων, φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν «*Δέσεις | τοῦ | δούλου τοῦ Θεοῦ Νι | κολάου Χᾶ Κωνσταν | τίνου-1856 | πείημα Ἰωάννου Φρα | γκοποῦλου Ζακν | θίου*».

Ἐκ χειρογράφων σημειώσεων τοῦ γαμβροῦ τοῦ Ν. Δρανδάκη ἀποκειμένων παρ' ἐμοί, πληροφορούμεθα, ὅτι ἀπέθανε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1858.

⁸⁾ Μικρὰ οἰκογενειακὴ ἐκκλησία, παραχωρηθεῖσα ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ῥεθύμνης, ὡς καθεδρικός καὶ μοναδικὸς ναός· βλ. Ψιλάκη, Ἱστορία τῆς Κρήτης Γ', σ. 72. Ἡ ἐκκλησία τῶν Εἰσοδίων κατεδαφίσθη βραδύτερον καὶ εἰς τὴν θέσιν τῆς ὠκοδομήθη τῷ 1844 μεγαλύτερος ὁ ὁμώνυμος καθεδρικός ναός. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ δωρεὰ χιλίων φλωρίων ἐκ μέρους κρυπτοχριστιανῆς ὀθωμανίδος ἐξήγαγε τὸν ἐπίσκοπον Καλλίνικον ἐκ τῆς δυσχεροῦς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν εὐρέθη, ἀδυνατῶν νὰ ἀποπερατώσῃ τὸν ναὸν ἐντὸς τῆς ταχθείσης προθεσμίας. Περὶ τοῦ ἔργου μαρτυρεῖ ἡ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός, ἐντετειχισμένης ὑπερθεν τῆς δυτικῆς πύλης, δι' ἧς εἰσερχόμεθα ἀπὸ τοῦ νάρθηκος εἰς τὸν κυρίως ναόν, κτιτορικὴ ἐπιγραφή: «*Μητέρα | Παντάνασσαν Χριστοῦ τιμῶντες | κλητὸς Καλλίνικος σεβαστὸς ἱεράρχης | σὺν φιλοκάλοις καὶ λαμπροῖς Ῥεθυμνίους (sic) | ναὸν ἐδείμαντο περικαλλέα. | Ἄπαντες οἱ αἰῶνες μέλψουσιν (sic) ἀειμνήστους ἐμῶν | καμάτων πόνους, θεάρεστα γὰρ ἔργα οὐποτε λήθη κρύπτει. | ἱερὲ Ναὲ εἶπέ πᾶσι τίνες οἱ ἐκ βάθρων ἀνεγείραντές σε; | Τίνες οἱ μηδὲ πόνων μηδὲ δαπανῶν φεισθέντες; | Φιλοκάλων Ῥεθυμνίων λιπαρὰ συνεισφορά. | Καλλινίκου προτροπῇ τοῦ Ῥεθύμνης καὶ Ἀύλοποτάμου | τὴν Χριστοῦ ἰθύνοντος ποιμαντορίαν. | αωμδ'. Νοεμβρίου ιβ'*».

⁴⁾ Τὰ μνημονεύόμενα ἀργυρᾶ σκεύη — καὶ τοῦτο δέον νὰ θεωρηθῇ τεκμήριον τῆς εὐσεβείας τῶν Ῥεθυμνίων — εἶναι πολλὰ ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι μόλις δεκαετία εἶχε παρέλθει ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 — ἄγνωστον εἶναι ἂν τινὰ τούτων εἶχον περισωθῆ ἐκ τῶν πρὸ ταύτης χρόνων — καὶ ὅτι τὸ Ῥεθύμνιον ἦτο πόλις μικρὰ ὀλίγους ἔχουσα Χριστιανοὺς κατοίκους. Οὐδὲν ἐκ τῶν ἀναφερομένων σκευῶν ἠδυνήθη μετὰ βεβαιότητος ν' ἀναγνωρίσω μετὰ τῶν σήμερον εἰς τοὺς ναοὺς τῆς πόλεως εὐρισκομένων.

⁵⁾ Προφανῶς τὸ ἐπιτάφιον σκεῦος, τὸ τιθέμενον ἐπὶ τῶν ἄρτων κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ ἀγιασμοῦ αὐτῶν.

⁶⁾ Τὸ ἄνευ κωδωνίσκων θυμιατόν.

⁷⁾ Λέξις τουρκικὴ. Τὸ σκεῦος δι' οὗ φαίνεται τὸ ἐπιτάφιον καὶ ὁ Σταυρὸς κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ὑψώσεως καὶ οἱ ἐν τῷ ναῷ χριστιανοὶ κατὰ τὴν περιφορὰν τῶν δίσκων.

⁸⁾ Κηροπήγιον.

⁹⁾ Ζυγιά, ζυγή: ζεῦγος.

¹⁰⁾ Λ. ἰταλικὴ (fibbia, ἐκ τοῦ λ. fibula): πόρπη.

¹¹⁾ Ἀλυσίδα.

¹²⁾ Ἐπίρρημα: ὅλως διόλου, ἀμιγῶς.

¹³⁾ Λ. τουρκικὴ: εἶδος ὑφάσματος μεταξωτοῦ ἐναλλασσομένου χρωματισμοῦ

¹⁴⁾ Περίζωμα τοῦ βάθρου τοῦ σταυροῦ ἐξ ὑφάσματος ἀγνώστου μοι.

¹⁵⁾ Λ. ἰταλικὴ (bottone): κομβίον, ἐνταῦθα χρυσαῖ σφαιρικαὶ ψῆφοι.

¹⁶⁾ Τέκνα τοῦ Νικολ. Χατζηκωνσταντίνου ἦσαν ἡ Αἰκατερίνη σύζυγος τοῦ

προμνημονευθέντος Ν. Γ. Δρανδάκη, ἡ Μαριγώ, σύζυγος τοῦ Γ. Μανουσάκη καὶ ἡ Οὐρανία, σύζυγος Ἀριστ. Κορωνάκη.

17) Ὁ Κων. Μ. Μπολανάκης, ὁ Μ. Μουμουτζῆς καὶ ὁ Ν. Δαφνομήλης ἀναφέρονται καὶ εἰς ἄλλας σελίδας τοῦ καταστίχου τῶν σχολείων. Ὁ Μπολανάκης ἢ Βολανάκης ἦτο ἔμπορος «τῆς μαληρατούρας» (ἰταλ. manifattura, χειροτ. καὶ βιομηχ. προϊόντων)· εἶχεν εἰς χεῖράς του ὁμολογίαν τῆς Ἐκκλησίας ἐκ 500 γροσίων καὶ εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ δίδῃ «δικαίωμα τῆς Σχολῆς πρὸς ἓνα γρόσι εἰς τὰ χίλια ἐπάνω εἰς τὰς πωλήσεις του» (σ. 20α).

2.

Ἀποδεικτικὰ παραλαβῆς (10 Ἀπριλίου 1841) καὶ ἀποδόσεως (8 Σεπτεμβρίου 1841) παρὰ τοῦ ζωγράφου Ἀλεξίου Πετρίδου ἀρχιερατικῶν ἀμφίων τοῦ ἐν Ῥεθύμνῳ ναοῦ τῶν Εἰσοδίων, συνοδευόμενα ὑπὸ διαφωτιστικῶν εἰδήσεων.

Ἐν σελ. 51β καὶ 52α τοῦ καταστίχου.

† ὁ ῥηθύμνης καὶ αὐλοποτάμου ↵

σημείωσις τοῦ ἐγγράφου ὅπου ἔδωσεν ὁ κύριος Ἀλέξιος Ζωγράφος πετρίδης¹ ἐκ τῆς | κόμης γεράνι διὰ δύο ζυγιᾶς ἀρχιερατικὰ ἔλαβεν μαζύ του διὰ νὰ τὰ δια | φυλάξῃ καὶ νὰ τὰ μεταφέρῃ πάλιν εἰς ῥέθμενος καὶ νὰ τὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς κα | τὰ καιρὸν ἐπιτρόπους τῆς ἐκκλησίας τῆς ῥηθύμνης τῆς κυρίας Θεοτόκου τῶν | εἰσοδίων ὡς πράγματα καὶ ἀφιερῶματα ἰδικά της ἀπὸ τοὺς κατὰ καιρὸν ἀρχι | ερατεύσαντας γεράσιμον μαχεργιότην, καὶ ἕτερον γεράσιμον καστρινόν².

ἴσον ἀπαράλακτον.

ῥηθύμνης καὶ αὐλοποτάμου.

ὁ ὑπογεγραμμένος ἰδίᾳ χειρὴ διλοποιῶ ὅτι ἔλαβον ἀπὸ τὸν θεοφιλέστα | τον ἅγιον ῥηθύμνης καὶ αὐλοποτάμου κύριον Καλλίνικον μετὰ τῶν | ἰδικῶν του ἀρχιερατικῶν καὶ δύο ζυγιᾶς³ ἀρχιερατικὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς | πόλεως ῥηθύμνης τῆς κυρίας Θεοτόκου τῶν εἰσοδίων διὰ νὰ τὰ μετα | κομίσω ὅπου θέλω μετάβῃ πρὸς φύλαξίν μου, διὰ νὰ τὰ φυλάξω σῶα ὡς | κόρην ὀφθαλμοῦ, καὶ εἶναι δύο στιχάρια, δύο σάκοι καὶ δύο ὁμοφόρια | ἐν πε[ρι]ζόνιον δύο ζυγιᾶς ὑπομάνικα δύο ἐπιτραχίλια, μία μήτρα⁴ | τὰ ὅποια ὑπόσχομαι νὰ μεταφέρω πάλιν ὅταν σὺν θεῷ ἡσυχάσῃ | ἡ πατρίς μας εἰς τὸ ῥέθμενος καὶ νὰ τὰ παραδώσω εἰς τὴν ἰδίαν ἐκκλη | σίαν τῆς ῥηθύμνης, σῶα χωρὶς νὰ λείπει τὸ παραμικρόν, εἰς αὐτὸ ὑπό | σχομαι ἐγὼ καὶ τὰ τέκνα μου καὶ οἱ κληρονόμοι μου, καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς | περιλαβῆς αὐτῶν καὶ τῆς ὑποσχέσεώς μου δίδω τὸ παρόν μου διὰ νὰ | χρησιμεύσῃ εἰς τὴν ῥηθεῖσαν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τοὺς κατοίκους ῥηθύμνης χριστι | ανοὺς εἰς κάθε καιρὸν τῆ 10: ἀπριλίου 1841: ἐν ῥεθύμνῳ Κρήτης.

**Ἀλέξιος Ζωγράφος πετρίδης ἐκ τῆς κώμης γεράνι βεβαιῶ τὰ ἄνωθεν.
Καλλίνικος ἐπιβεβαιοῖ.*

Τρία τοιαῦτα ἀπαράλακτα ἔγιναν τὰ ὁποῖα ἰδία χειρὴ ὑπέγραψεν οὗτος ὁ ρηθὲς | ἀλέξιος Ζωγράφος ἐκ κώμης γεράνι ἐκ τῶν ὁποίων ἔλαβεν ἐν ὁ κύριος Ἰωάννης | δροσάκης⁴, τὸ δὲ ἕτερον ὁ κύριος Κωνσταντῖνος μπολανάκης καὶ τὸ ἕτερον ἔμεινεν | εἰς τὸ παγκάρι τῆς ἰδίας ἐκκλησίας τῆς κυρίας Θεοτόκου τῶν εἰσοδίων τῆς εἰς τὴν πόλιν | ρεθύμνης κειμένης, καὶ κατεχωρήσθη τὸ ἴσον αὐτοῦ ἀπαράλακτον ἐν τῷ παρόντι | κατασίχῳ ὁποῦ ἂν ἐκ τῆς περιστάσεως ἤθελον χαθῆ αὐτὰ τὰ ἔγγραφα ἔχει τὸ παρὸν | καταχωρησμένον τὴν ἰδίαν ἰσχὺν διὰ νὰ ζητήσωσι οἱ κατὰ καιρὸν ἐπίτροποι καὶ χριστιανοὶ | τῆς πόλεως ρεθύμνης αὐταῖς ταῖς δύο ζυγίαις τὰ ἀρχιερατικὰ ἀπὸ τὸν ρηθέντα ἀλέξιον | καὶ νὰ κατατεθῶσι ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ πρὸς χρῆσιν τοῦ κατὰ καιρὸν ἀρχιερατεύοντος. | γνωστὸν ἔστω οὖν τοῖς κατοίκοις χριστιανοῖς τῆς πόλεως ρεθύμνης εἰς ποῖον εἰσὶν τὰ ἀρχιερα | τικὰ ἄμφια τῆς ἐκκλησίας των, γνωρίζοντες ἀπὸ ὅλους τί λογιῶς εἶναι δηλ: ὅτι εἶναι ὀλόχρον | σα καὶ διὰ τοῦτο δὲν τὰ λέγωμεν, ἀλλὰ διὰ περισσοτέραν ἀσφάλειαν ἃς εἰπῶμεν καὶ αὐ | τό. οἱ δύο σάκοι ὁ μὲν εἰς πράσινος χρυσὸς καὶ καλός, ὁ δὲ ἕτερος ξανθὸς χρυσὸς καὶ | παλαιός. τὰ ὁμόφορα μεγάλα ἀπὸ σίπι μὲ πόλους⁵ κεντητοὺς τὸ ἐν κενούριον τὸ ἕτερον | παλαιόν. τὰ στιχάρια μεσόχρυσά κόκινα καὶ μεσότριβα. τὰ ὑπομάνικα κεντητὰ | καὶ καλά. τὸ περιζόνιον μὲ φλούπες ἀσιμένιες μεγάλες περηχρυσομένες. τὰ πετραχίλια | τὸ μὲν ἐν κεντητὸν κόκινον, τὸ δὲ ἕτερον στόφα χρυσὴ κίτρινη. εἶναι καὶ δύο ὕ | πογονάτια, τὰ ὁποῖα ἀλησμονήσαμεν νὰ βάλωμεν εἰς τὸ ἔγγραφο τοῦ κυ | ρίου ἀλεξίου ἐκ τῆς σιλογῆς τῶν περιστατικῶν, ὅμως εἶναι καὶ αὐτὰ κατὰ ἀλή | θειαν μαζὺ μὲ τὰ ἄλλα, καὶ εἶναι κεντητὰ κόκινα, τὸ ἐν κενούριον, τὸ δὲ ἕτερον | μεσαῖον, ἢ μήτρα εἶναι κόκκινη κεντητὴ μὲ μαργαριτὰρι ἀρκετὸν ἔχων | γεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ ἀειμνήστου προπρώην γερασίμου μαχαιργιότη. καὶ εἶναι | <εἶναι> μέσα εἰς τὴν θήκην τῆς, εἶπωμεν λοιπὸν ὀνομαστὶ ταῦτα πάντα πρὸς | δήλωσιν τῶν χριστιανῶν καὶ ἡ κυρία Θεοτόκος νὰ διαφυλάξει πανοικί τὸν περιλαβόν | τα αὐτὰ καὶ νὰ παύσῃ τὴν περίστασιν καὶ νὰ ἀξιῶσῃ νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ φέρῃ αὐτὰ | νὰ τὰ παραδώσῃ εἰς τὴν ἰδίαν ἐκκλησίαν ὡς προᾶγμα καὶ ἀφιερῶματά τῆς. | ἐκεῖνο τὸ ἔγγραφο ἐκ τῶν τριῶν ὁποῦ ἦτον εἰς τὸ παγκάρι τῆς ἐκκλησίας ἐδό | θῃ εἰς τὸν μανολιὸ μουμουτζῆ νὰ τὸ βαστάζει.

1841: Μαΐου 4: ἐν ρεθέμνω Κρήτης.

Κωνσταντῖνος Μ. Μπολανάκης

μανουήλ μουμουτζῆς.

Νικόλαος Δαφνομίλης

Καλλίνικος ἐπιβεβαιοῖ: ↪

Τῷ αωμα' ἔτει σεπτεμβ: η' ἦλθεν ἀπὸ τὰς νήσους οὗτος ὁ κύριος ἀλέξιος Ζωγρά | φος πετρίδης ἐκ κώμης γεράνι καὶ ἔφερεν ὅλα τὰ ἀνωτέρω ρηθέντα ἀρχι | ερατικὰ ἄμφια σῶα καὶ ἀκέραια χωρὶς νὰ λείπει τὸ παραμικρὸν καὶ ἐπαρά | δωσεν αὐτὰ εἰς τὸν ἐπιτροπεύοντα μανουήλ μουμουτζή καὶ δὲν ἔχει μαζύ του πλέ | ον οὐδὲν τῶν ἐκκλησιαστικῶν, τοῦ ὁποίου καὶ ἐδόθησαν τὰ τρία ἔγγραφα | ὁποῦ εἶχεν δοσμένα, καὶ δὲν ἔχει πλέον νὰ δίδῃ τίποτα οὔτε νὰ τοῦ ζητηθῇ | διότι τὰ ἔφερεν.

† ὁ ῥηθύμνης καὶ ἀυλοποτάμου Καλλίνικος βεβαιοῖ.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

¹⁾ Διὰ τὸν Ἀλέξιον Πετρίδην ὁ ἐν Ῥεθύμνῳ διαμένων ἐκ θυγατρὸς ἔγγονός του κ. Ἀλέξ. Καλομενόπουλος, ὀδοντίατρος, παρέσχε τὰς ἀκολουθούς πληροφορίας: Ἡ οἰκογένεια Πετρίδου ἔζη εἰς τὸ Γεράνι. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 21, ὁ Ἀλέξιος ἀπῆλθε μετ' ἄλλων Κρητῶν εἰς τὸν Μοριᾶν καὶ ἔλαβε μέρος εἰς μάχην κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ νεαρός Κρης ἐκινδύνευσεν, ἀλλ' ἐσώθη ὑπὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ Βαλέτα, ὅστις καὶ παρέλαβε καὶ συνετήρει ἕκτοτε τὸν νέον. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ὁ Βαλέτας, πολὺ καλὸς ζωγράφος, ἐξηκολούθει νὰ ἔχη πλησίον του τὸν Πετρίδην, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδίδαξε τὴν ζωγραφικὴν τέχνην. Βραδύτερον ὁ Ἀλέξιος: ἀτῆλθεν εἰς Ῥέθυμνον, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πόλιν καὶ ἤσκει τὸ ἔργον τοῦ ζωγράφου. Ὁ ἐπίσκοπος Καλλίνικος ἐνύμφευσεν αὐτὸν μετὰ τινος ἀνεψιᾶς του. Ἀπέθανε μετὰ τὸ 1866 εἰς τὸ χ. Γεράνι, ὅπου εἶχεν ἀποσυρθῆ, συντετριμμένος διὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ Στυλιανοῦ. Ἀγιογραφικούς του πίνακας εἶδον ἐν Ῥεθύμνῳ καὶ εἰς τὰ χωρία Ἀτσιπόπουλον, Γεράνι, Φραντζεσκιανὰ Μετόχια καὶ Ρούστικα.

²⁾ Τοῦ ἀρχιερέως Γερασίμου Μαχαιριώτη ἀναφέρεται κατωτέρω (στιχ. 3 τῆς σελ. 52α) ἡ ἐνεπίγραφος μίτρα. Ταύτην, «μέσα εἰς τὴν θήκην της», ἀνεῦρον ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ καὶ δίδω κατωτέρω τὴν περιγραφὴν της.

Ἡ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ αὐτῆς χρονολογία μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ Γεράσιμος Μαχαιριώτης ἦτο τὸ 1789 ἐπίσκοπος Ῥεθύμνης. Μέχρι τοῦδε δύο ἀρχιερεῖς τῆς Ἐπαρχίας φέροντες τὸ ὄνομα Γεράσιμος ἦσαν γνωστοὶ (Τωμαδάκη, αὐτ., σ. 140): Ὁ παλαιότερος ἀναφέρεται μόνον ὡς ὑπογράφων τὴν κατὰ τοῦ Μητροπολίτου Ζαχαρίου ἀναφορὰν τοῦ 1777 (δημοσιευθεῖσαν ἐν ΕΕΚΣ Β', 262 κ.ἐξ.). Ὁ νεώτερος, ὁ Περδικάρης ἢ Κοντογιαννάκης, εἶναι ὁ τῷ 1821 ἐν Ῥεθύμνῳ φυλακισθεὶς καὶ βραδύτερον ἀπαγχονισθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀρχιερεὺς.

Ἄν τὸν τελευταῖον τοῦτον ἐταυτίζομεν πρὸς τὸν Μαχαιριώτην, θὰ ἔδει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι εἶχε τρία ἐπώνυμα, ἀφοῦ ἐπωνύμου θέσιν τὸ Μαχαιριώτης κατέχει ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς μίτρας. Τοῦτο φαίνεται ὄχι πιθανὸν καὶ ἀπίθανον ἐπίσης εἶναι νὰ ἦτο ἐπίσκοπος ἀπὸ χρόνους πρὸ τοῦ 1789 μέχρι τοῦ 1821. Τούναντίον οὐδὲν ἀποκλείει, ὅτι Μαχαιριώτης ἐκαλεῖτο ὁ Γεράσιμος τοῦ 1777, ἐξακολουθῶν νὰ εἶναι ἐπίσκοπος καὶ πέραν τοῦ 1789, ὅποτε κατεσκεύασε τὴν μίτραν. Κατὰ τὰς πληροφορίας ἃς συνέλεξα, ἡ μιτροφορία ἤρξατο κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ εἶναι δυνατὸν τὸ 1789 νὰ κατεσκεύασε πρῶτον μίτραν δι' ἑαυτὸν ὁ Γεράσιμος Μαχαιριώτης. Ὅτι τὸ Μαχαιριώτης δὲν ἦτο ἀπλῶς τοπικὸν προσωνύμιον, δηλοῦν τὸν ἐκ τοῦ χ. Μαχαιροὶ Ἀποκορώνου καταγόμενον, δεικνύει, πλὴν τῆς ἀναγραφῆς του ἐπὶ τῆς μίτρας, καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι μαρτυρεῖται οἰκογένεια Μαχαιριωτῶν εἰς τὴν περιοχὴν Μυλοποτάμου· οὕτω Κων'

σταντῖνος Μαχαιριώτης ἐκ τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὑπογράφεται εἰς ἔγγραφον τοῦ 1827 ἐν Νάξῳ (Ἰ. Μουρέλλου, Κρητ. Βιογραφίαι, 1931, 88 ὑποσ. 1), ἴσως δὲ τούτου πατὴρ εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡγουμένου Πρέβελη Ἐφραὶμ καθιστάμενος τὸ 1793 κληρονόμος του κατὰ τὸ 1/3 Μανόλης υἱὸς Κωνσταντίνου (ΤΑΗ, κώδ. 126, σ. 18) τοπωνύμιον Μαχαιριώτη παρὰ τὸ χ. Μαργαρίτες Μυλοποτάμου (ἔγγραφον τοῦ 1832 ΤΑΗ, κώδ. 169, σ. 55) προῆλθε βεβαίως ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ἐξ ἧς ὁ ἐπίσκοπος Ῥεθύμνης. Μικρὰ μένει ἀμφιβολία, συνήθους ἐν Κρήτῃ οὔσης τῆς προελεύσεως ἐπωνυμίων ἐξ ἐπιθέτων δηλωτικῶν τόπου καταγωγῆς εἰς περιπτώσεις μετοικησάντων, ὅτι ἡ ἀπωτέρα καταγωγή τῶν Μαχαιριωτῶν τοῦ Μυλ/τάμου καὶ ἐπομένως τοῦ ἐπισκόπου ἦτο ἐκ τῶν Μαχαιρῶν τοῦ Ἀποκορώνου, ἐξ ὧν προῆλθον καὶ οἱ δύο ἡρωϊκῶς δρᾶσαντες Μαχαιριῶται, πατήρ καὶ υἱός, κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἐνετῶν κατὰ τῶν Τούρκων: Μπουνιαλῆ, Κρητ. Πόλεμος, ἔκδ. Ξηρουχάκη, σ. 308₄ καὶ 395₂₇, ὁ πατήρ, Νικόλαος καλούμενος κατὰ τὸν Γ. Ἀ. Σήφακα, ἐν ΕΕΚΣ Γ', 169 ὑποσ. Γ' τὸν υἱὸν Ἰωάννην ἀναφέρει ὡς «ufficiale di valore», ἐκλεγέντα ὑπὸ τοῦ Mocenigo, κατὰ τὴν παρὰ τὰ Χανιά ἀπόβασίν του τὸ 1692, ὡς ἀρχηγὸν τῶν Σφακιανῶν, ὁ Garzoni, Storia d. Republica di Venezia, Venezia MDCCV, p. 463), καὶ ὡς συμμετασχόντα τῆς κατὰ Κισάμου ἐπιχειρήσεως τὸ Χρονικὸν Μάτση. Ἐὰν ὁ Γεράσιμος τοῦ 1777 δὲν εἶναι ὁ Μαχαιριώτης, θὰ ἀπέμενε νὰ παραδεχθῶμεν ἕτερον Γεράσιμον μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ Περδικάρη, ἀλλὰ τοῦτο οὐδεὶς ἀποχρῶν λόγος ὑπάρχει νὰ γίνῃ παραδεκτόν. Εἰς τὴν περίπτωσιν δύο Γερασίμων, Καστρινὸς θὰ ἦτο κατ' ἀνάγκην ὁ Περδικάρης, τὸν ὁποῖον ἴσως σκοπίμως λόγῳ τοῦ πονηροῦ τῶν καιρῶν ἀνέγραψε λίαν ἀορίστως καὶ ἄνευ ἐπωνύμου, καθ' ἃ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπαγχονισθέντα, ὁ Καλλίνικος.

3) Ἡ μίτρα διατηρεῖται εἰς καλὴν κατάστασιν. Αἱ διαστάσεις της εἶναι: περίμετρος βάσεως 0,63, μείζων περίμετρος 0,80 ὅλικὸν ὕψος 0,23. Εἶναι ἐπεν-

Εἰκ. 4.—Ἡ ἐνεπίγραφος μίτρα τοῦ Γερασίμου Μαχαιριώτη

δεδυμένη διὰ μεταξίνου πορφυροῦ ὑφάσματος καὶ φέρει χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κεντητὰ κοσμήματα. Τὴν βάσιν αὐτῆς περιθέει διάδημα, πλαισιούμενον ὑπὸ μαργαριτῶν. Διὰ μαργαριτῶν διαγράφονται καὶ τὰ σκέλη σταυροῦ, ἀπλουμένου ἐπὶ τῆς μίτρας, μεταξὺ τῶν σκελῶν τοῦ ὁποίου ἔχει κεντηθῆ ἀνά ἓν ἑξαπτέρυγον Σεραφεῖμ. Τὸ μέσον τοῦ σταυροῦ κατέχει, κατὰ τὸ ἄνω μέρος τῆς μίτρας, κύκλος ἐκ μαργαριτῶν πλήρης διαλίθων διακοσμήσεων (εἰκ. 4), τὸ κέντρον τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ ἐπίχρυσος βᾶσις, ἐν ἣ ἐκοχλιοῦτο ὁ ἑλλείπων σήμερον ὄρθιος κορυφαῖος σταυρός. Ἐπὶ τῆς προσθίας παρεῖας τῆς μίτρας ἔχει κεντηθῆ ὁ Ἰησοῦς ὡς μέγας ἀρχιερεὺς μετὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς ἄνω Αὐτοῦ. Τὰ ἄλλα σκέλη τοῦ σταυροῦ κοσμοῦνται ὑπὸ ἀστέρων ἐν μέσῳ ἀνθεμίων. Τὸ σύνολον τῆς διακοσμήσεως, συμπληρουμένης ὑπὸ ποικιλοχρῶν λίθων, εἶναι ἁρμονικόν. Ἐκατέρωθεν ἐκάστου τῶν σκελῶν τοῦ σταυροῦ κατὰ τὴν βάσιν των ἐκεντήθησαν διὰ φαιᾶς κλωστῆς ἐπὶ τοῦ πορφυροῦ πεδίου γράμματα:

Εἰκ. 5.—Ἡ ἐπιγραφή τῆς μίτρας.

Ἡ ἐπιγραφή δέον νὰ ἀναγνωσθῆ:

(᾽Ο) Ρ(ε)θ(ύ)μ(νη)ς Γ(ερά)σ(ι)μ(ο)ς Μ(α)χ(αι)ρ(ι)ώ(τ)η)ς
1789 Χ(ει)ρ(ί) Γ(α)β(ρ)ι(ή)λ (;) Μ(ονῆ)ς Ἀρκαδί(ου)

Τὸ ὄνομα τοῦ πονήσαντος τὴν μίτραν μοναχοῦ δὲν εἶναι βέβαιον. Θὰ ἰδύνατο ὀλιγώτερον πιθανῶς νὰ πρόκειται περὶ Γερασίμου, Γερβασίου, Γεωργίου ἢ Γρηγορίου ἢ ἀκόμη νὰ ἀποδίδεται συντομογραφικῶς τὸ γνωστὸν ἐν τῇ Μονῇ ἐπώνυμον Γαβρᾶς. Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει πολὺ πιθανὸν ἢ μίτρα εἶναι ἔργον χρυσοποιικτικῆς τοῦ μοναχοῦ Γαβριήλ Γαβρᾶ, ἐπιβεβαιουμένου οὕτω καὶ διὰ νέου χρονολογημένου παραδείγματος, ὅτι περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' καὶ ἀρχῆς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἤκμαζεν εἰς τὸν Μονὴν Ἀρκαδίου ἡ τέχνη αὕτη. Πβλ. Τιμοθέου Βενέρε, Τὸ Ἀρκάδι διὰ τῶν αἰώνων, Ἀθῆναι 1938, πίναξ ἔναντι σελ. 337, τὰ ἐπιμάνικα τοῦ ἡγουμένου Ἀρκαδίου Μανασῆ Γαβρᾶ (1808 - 1815) «ἀρίστης ποικιλτικῆς τέχνης τῶν Μοναχῶν τοῦ Ἀρκαδίου».

Πλὴν τῆς μίτρας οὐδὲν ἄλλο τῶν περιγραφομένων ἀμφίων κατώρθωσα νὰ ἀναγνωρίσω ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ τῶν ναῶν τῆς Ῥεθύμνης. Καὶ ὁ Θεοφ. ἐπίσκοπος κ. Ἀθανάσιος μοὶ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι οὔτε εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν σφύζεται τι.

*) Ὁ Ἰωάννης Δροσάκης ἦτο ἔμπορος «λαδικῆς». Περὶ αὐτοῦ ἠρύσθη πληροφροῦς τινὰς ἐκ τοῦ κώδικος τῶν σχολείων, καθ' ἃς εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ χορηγῆ ὑπὲρ τῶν σχολείων τῆς πόλεως «ἓνα παρὰ πρὸς τὸ μίστατον τὸ λάδι» (σελ. 20α), διεχειρίζετο ὁμολογίαν αὐτῶν ἐκ 500 γροσσίων (σελ. 6α) καὶ ἐξ ὧν συνεισέφερον ὑπὲρ τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς σχολῆς (σ. 47α) φαίνεται ὅτι ἦτο εὐπορος. Βλ. καὶ Μ. Πρεβελάκη, ἐνθ' ἀνωτέρω.

*) Σίπι: εἶδος ἱερατικοῦ ὑφάσματος. Πόλοι: διακοσμήσεις ἐπὶ ἀμφίων.

N. B. ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ